

MUHASEBE KÜLTÜRÜNDE ETİK DEĞERLERİN ETKİSİNİN CHAID ANALİZİ İLE İNCELENMESİ: ELAZIĞ İLİNDE YAPILAN BİR ARAŞTIRMA¹

*Review Of Chaid Analysis Of The Ethical Values In Accounting Culture: An Analysis
In Elazığ*

Özcan DEMİR²

İrem TANYILDIZI³

ÖZET

Küçük ve orta ölçekli işletmeler; ekonomide taşıdıkları değer ve önemle iş yaşamının temel taşları haline gelmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte bu işletmelerin gelişen teknoloji ve rekabete ayak uydurabilmeleri, değişimi ve gelişimi zorunlu kılmıştır. KOBİ'lerin gelişiminde muhasebe kültürü ayrı bir önem taşımaktadır. Bu kültürün yerleşmesine yardımcı olan muhasebe bilgi sistemi, KOBİ'lerin yönetsel kararlarını etkileyebileceği gibi kurumsallaşabilmesinde önünü açabilecektir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde muhasebe kültürünün gelişmesi ile KOBİ'lerin pek çok sorununun çözülebileceği ve bu işletmelerin geleceğe daha güvenli ve duyarlı bakabileceğini söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Muhasebe Kültürü, Etik Değerler.

ABSTRACT

The SMEs (Small and Medium Sized Enterprises) have been essential part of occupational life with sustaining value and importance in economy. With globalization these enterprises are obligated to keep pace developing technology, competition and progress. Accounting culture matters another importance in the SMEs improvement. The accounting information system that helps to settle this culture can pave the way of institutionalization as affecting the SMEs' managerial decisions, too. From this point of evaluating with the development of accounting culture, it can be said that many problems of the SMEs can be solved and these enterprises regard to future more responsive and reliable.

Keywords: The SMEs, Accounting Culture and Ethical Values.

GİRİŞ

Günümüzde işletmelerin; çağı yakalamak, fırsatları kendi lehlerine çevirebilmek için mevcut durumlarını iyi bir şekilde analiz etmeleri, güçlü ve zayıf taraflarını tespit etmeleri gerekmektedir. Dış çevreden kaynaklanan avantajların yakalanması ve tehditlerin azaltılması bilgiye doğru ve dolaysız ulaşmakla mümkündür.

Yaşanan bilgi çağında çağın gerisinde kalmak ve gerekli fırsatları kullanmamak işletmeleri her geçen gün daha da geriye götürmektedir. Büyük işletmelerin KOBİ'lerden her zaman önde olmasının en önemli nedeni de burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü büyük işletmeler teknolojik gelişmeleri takip etmekte, işletmelerinde kurumsal yapıyı oluşturmada, çalışanlarını uzman kişilerden seçmekte, elde ettiği her türlü bilgiyi işletme lehine kullanmayı bilmektedir. KOBİ'lere baktığımızda ise KOBİ'ler daha çok yönetimin etkisinde kalmakta ve ona göre şekillenmektedir. KOBİ'ler değişime daha kolay uyum sağlayacak esnek bir yapıya sahip olmalarına karşı yönetim desteğinin olmaması ve yeterli maddi güce sahip olmamaları nedeniyle daha da geride kalmaktadır. KOBİ'lerde stratejik önem taşıyan alanlar kurum içinde oluşturulmak yerine dışarıdan destek alınarak sürdürülmektedir. Bunlardan biri ve en önemlisi muhasebedir.

¹Bu çalışma İrem TANYILDIZI'nın KOBİ'lerin Muhasebe Kültürünün İncelenmesi-Elazığ İlinde Üretim Yapan KOBİ'lerde Bir Uygulama adlı Yüksek Lisans tezinden alınmıştır ve hiçbir yerde yayınlanmamıştır.

²Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ELAZIĞ Mail: odemir@firat.edu.tr

³Fırat Üniversitesi Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Doktora Öğrencisi ELAZIĞ Mail: itanyildizi@firat.edu.tr

Günümüzde muhasebe; basit şekilde defter tutmanın ötesinde işletmenin vereceği kararlarda yol gösterici bir nitelik gösteren, teknolojinin gelişmesiyle birlikte sürekli kendini yenileyen bir sistem haline gelmiştir. İşletmelerin ve yöneticilerin, meydana gelen değişimin mevcut durumlarını ve gelecekteki durumlarını etkileme derecelerini incelemeleri gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmeleri yöneticilerin bilgileri doğru kaynaktan almalarına bağlıdır. İşletmede iç ve dış çevreden gelen bilgileri alma, kayıtlama, raporlama, yorumlama ve ilgililere sunma muhasebe fonksiyonunun görevidir. Dolayısıyla muhasebenin işletme içi ve işletme dışı değişimlerden etkileneceği açıktır.

İşletme içinde yönetimin ve çalışanların tutum ve davranışlarını gösteren, işletmelere kimliğini kazandıran işletme kültürü ile işletmede var olan muhasebe sistemi arasında bir ilişki vardır. Yönetim tarafından desteklenen ve alanında uzman kişilerin çalıştığı işletmelerde muhasebe birimine verilen önem diğerlerinden çok daha fazladır. Muhasebe bilgi sistemi başta olmak üzere diğer birimlerini profesyonel olarak kuran işletmelerde, doğru kararların alınması ve alınan kararların doğru yerlerde kullanılması sonucunda başarı kaçınılmazdır.

Çalışmamız Elazığ ilinde üretim yapan 260 KOBİ üzerinde yüz yüze anket tekniği uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veriler 5'li Likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada işletmelerin verdiği yanıtların diğer bağımsız değişkenlerle olan ilişkisi Chaid analiz ile ortaya konulmuştur. Böylece çalışmada işletmelerin belirli alandaki yanıtlarını hangi faktörlerin etkilediği gösterilmeye çalışılmıştır.

1.Muhasebe Kültüründe Etik

Etik, Yunanca karakter anlamına gelen ethos sözcüğünden türetilmiştir. Ethos'tan türetilen ethics kavramı da ideal ve soyut olana işaret ederek ahlak kurallarının ve değerlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda etik, toplumda yaygın olarak bilinen ahlak kurallarından daha özel ve felsefik bir yapıya sahiptir (Aydın, 2002:5).

Ahlak; insanın doğuştan getirdiği veya sonradan kazandığı, bir takım davranış şekilleri, huyları, tavırları, manevi seviyesini belirten tutum ve davranışları olarak tanımlanırken etik; insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerleri, ahlaki bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini araştıran felsefe şeklinde tanımlanmaktadır (Kotar, 1997:1). Etik, doğru ve yanlış kavramları ile ilgilidir. Etiğin temel konusu, bir insanın bir başka insana davranış biçimini ve o insanın başkalarından beklediği davranış biçimlerini içermektedir. Etik ilkeler, doğru ve iyi davranışların oluşması ve geliştirilmesini hedeflemektedir (Ay, 2003:59).

Kısacası etik, yasal gerekleri aşan ölçüde kendini kontrol demek olan ideal bir insan özelliğidir (Selimoğlu, 2006:438). Ahlak ise insanın yaratılışından gelen ve toplum içinde yaşanarak kazanılan iyi ve güzel huylardır (Doğan, 1996:96).

Etik davranış, kazanç ve başarı ile uyumludur. İyi bir ürün ve iyi bir yönetim olmadan etik unsurlar firma başarısını tek başına sağlayamayacağı gibi, etik unsurlar yerleşik olmadan da iyi bir ürün ve akıllı bir yönetim takımı firma başarısının garantisini vermeyebilir (Sabuncuoğlu, 2011:166).

Etik ve ahlak ilkeleri, bireylerde olması gerektiği gibi işletmelerde ve mesleklerde de olması gereken değer yargılarıdır.

Yapılan bir iş ve uğraşının meslek olarak kabul edilebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Buna göre, bir iş veya uğraşı (Marşap, 1996:119):

- ✓ Karmaşık ve sürekli gelişen bir bilgi yapısını içeriyorsa,
- ✓ Uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde mesleki yargı kullanılıyorsa,
- ✓ Kamu yararına hizmet edecek mesleki bir sorumluluk taşıyorsa, meslek olarak kabul edilmektedir.

Mesleki etik; belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür (Aydın, 2002:3). Meslek etiği, meslek mensuplarını belirlenen düzenlemelere uymaya zorlamaktadır. Öyle ki uymayanları dışlamaktadır.

Meslek mensubunun özgür seçimini yapabildiği alan ile yasal düzenlemelerle sınırlanan alan arasında yer alan boşluk ise etiksel yargı ile dengelenmektedir (Akdoğan, 2005:296). Meslek mensubunun yapmış olduğu seçimler onun etik ilkelere bakış açısını ve bağlılığını göstermektedir.

Muhasebe meslek mensubu, formal eğitim ve uygulamada edindiği bilgi, beceri ve deneyimlerini talep edenlere (işletmelere, bireylere, muhasebe finansal işlemler konusunda hizmet talep edenlere) muhasebecilik mesleği ile ilgili yasaların ve mesleki kuruluşların öngördüğü sınırlar içinde hizmet sunarak yaşamını sürdüren bir profesyoneldir (Civelek ve Durukan, 1997:131).

Günümüzde diğer mesleklerde olduğu gibi muhasebe mesleğinde de meslek ahlakına ihtiyaç duyulmaktadır. Her meslek grubunun gerektirdiği bilgi, beceri ve kişisel özellikler muhasebe mesleğine de gereklidir. Muhasebe mesleğini yerine getirenler de diğer meslek gruplarında görülen değer yargılarında çelişkiye düşme, kurallarda ve kararlarda anlaşamama ve mesleki problemler gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Fogarty, 1995:103).

Son yıllarda yaşanan olaylar muhasebe mesleğindeki etiğin tekrar tartışılmasına sebep olmuştur. Muhasebe meslek mensubu hesapların tutulmasında hesap verebilir, saydam ve şeffaf olmak zorundadır. Mensubu bulunduğu firma ya da işletmenin iş ve işlemlerinde sektörü, denetçileri, müşterileri yanıltmaya yönelik davranışlardan kaçınmalıdır. Hile ve usulsüzlüğe neden olmamak bir meslek davranışından ziyade bir insanda olması gereken bir özelliktir.

1.1. Muhasebe Kültürü

Ülkelerin muhasebe sistemini etkileyen önemli faktörlerden biri olan kültür, toplum tarafından ortak olarak oluşturulan ve paylaşılan değerler ile davranışları içine alan dinamik bir olgudur (Demir, 2009:78). Kültür bir ülke için söz konusu olabileceği gibi bazen bir birim, bir meslek, bir kişi için bile söz konusu olabilmektedir.

Muhasebe kendine özgü kural, varsayım ve teknikleri olan bir bilim olmasının yanında uygulayıcı ögenin insan olması nedeniyle de sosyal bir alandır. Bu nedenle muhasebenin iki yüzü vardır denilebilir; mekanik yüzü ve sosyal yüzü. Mekanik yüzünde muhasebe teknikleri yer alır ve hemen hemen dünyanın her tarafında aynı olan şekilde uygulanır. Fakat sosyal yüzü deyimle muhasebenin ve muhasebecinin içinde bulunduğu toplumun kültürel sosyal değerlerinden doğrudan etkilendiği yönler ifade edilir. Çünkü muhasebe açık bir sistemdir (Sevilengül, 1996:21).

İşletmenin faaliyette bulunduğu çevrenin kültürel yapısı ve özellikleri ile bu faktörlerdeki değişimler muhasebe sistem ve uygulamaları üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, belirli kültürel bağlılıkları olan ülkelerin, kendi kültürlerine benzer kültürel özelliklere sahip ülkelere geliştirilen ve uygulanan muhasebe sistemlerinden etkilendikleri, bu ülkelerin muhasebe sistemlerini kabul etme eğiliminde oldukları ifade edilebilir (Nobes ve Parker, 2006:5-6; Zengal ve Mhedhbi, 2006:377). Aynı şekilde aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerde birbirlerinin muhasebe sistemlerinden etkilenebilmektedir.

Muhasebe kültürü, muhasebe meslek mensuplarının ya da bir işletmede muhasebe biriminin oluşturduğu dinamik bir süreçtir. Muhasebe kültürü olarak işletmenin genel muhasebe işleyişi, yönetim ve maliyet muhasebesi uygulamaları, meslek mensuplarının etik değerlere verdikleri önem incelenmekte ve bu unsurlar işletmenin muhasebe kültürünü oluşturmaktadır. Muhasebe kültürünün işletmelere göre farklılık göstermesinin en önemli nedeni dış ve iç çevrede meydana gelen değişimlerin işletmelere uyarlanma farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Dış çevrede meydana gelen değişiklikler ve yapılan düzenlemeler ile işletme içinde muhasebe biriminde çalışan kişilerin yetkinlikleri ile yöneticilerin bakış açısı muhasebe biriminin çalışma tarzını, muhasebe düzenlemelerinin uygulamalarını, muhasebe değerine verilen önemi etkilemektedir.

İç çevrede meydana gelen değişiklikler ise işletmenin kurum kültürünü etkilemektedir. Bu değişiklikler, birimlere, personele, teknolojiye, iş ve işlemlere bakış açısını değiştirmektedir.

Gray, 1988 yılında yaptığı araştırmada Hofstede'nin kültürel değerler ve iş tecrübesi araştırmalarından yola çıkarak muhasebe alt kültüründeki uygulamaları doğrudan etkileyen dört ana muhasebe değeri belirlemiş ve bunlara muhasebe değerleri adını vermiştir. Bunlar; statükoculuğa karşı profesyonellik, tek düzeciliğe (yeknesaklık) karşı esneklik, tutuculuğa karşı iyimserlik, şeffaflığa (açıklığa) karşı gizlilik (Duman, 2007:28-29):

✓ **Statükoculuğa Karşı Profesyonellik (Yasal Kontrol)**

Bu boyut; bireysel/profesyonel yorumların kullanımı, muhasebe konusunda gereksinim duyulan düzenlemelerin profesyonel meslek mensuplarının bizzat kendisi tarafından yapılmasına karşın resmi düzenlemelere uygunluğuna ve bu durumun kontrol edilmesi gerektiğine atıfta bulunur. Birinci kısımda profesyonellikten söz edilirken ikinci durumda statükocu bir yaklaşım söz konusudur. Muhasebe alt kültüründe profesyonellik derecesi, muhasebe sistemindeki otoriteyi etkileme derecesini ifade eder. Yüksek profesyonellik derecesinde yüksek oranda kendi kendine yetme söz konusudur. Düşük profesyonellik derecesinde ise herhangi bir durum karşısında resmi kurumların müdahale etme beklentisi vardır (Karabınar, 2005:47).

✓ **Tekdüzeciliğe (Yeknesaklık) Karşı Esneklik**

Tekdüzeci yaklaşım, yıllar itibariyle karşılaştırılabilirliği sağlamak üzere tüm şirketlerde yeknesak muhasebe uygulamalarının olması gerektiğine daha çok vurgu yaparken esnek yaklaşım; her bir şirketin kendine özgü durumunun gerektirdiği muhasebe uygulamalarını kullanabilme serbestisinin olması gerektiğine atıfta bulunur. Tekdüzelik derecesi ne kadar yüksekse o kadar daha düşük bir profesyonellik derecesinden ve daha sıkı kural ve prosedürlere uyma zorunluluğundan söz edilir (Robert ve Salter, 1999:123; Choi, 2001:9).

✓ **Tutuculuğa Karşı İyimserlik**

İyimser (nikbin) muhasebe sistemlerinde, gelecekteki olaylara karşı iyimser, kendi istediğini yapabilme özgürlüğünün var olduğu, risk alabilen bir tutum sergilenirken tutucu muhasebe sistemlerinde belirsizlikle başa çıkabilmek için daha ölçülü ölçüm yöntemlerini kullanan, riskten korkan bir tavır söz konusudur. Başka deyişle tutuculukta olabileceğinin en kötüsünü bekleme/dikkate alma tavrı belirgindir. Yüksek oranda tutucu muhasebe sistemlerinde; kullanılagelen ölçüm yöntemlerine bağlılık daha kuvvetlidir (Choi, 2001:9).

✓ **Şeffaflığa (Açıklığa) Karşı Gizlilik**

Bu boyut; sadece şirket yöneticilerini ilgilendiren bilgilerin mali tablolarda yer alması gerektiğini savunan bir muhasebe sistemine karşın daha şeffaf, daha fazla kamuoyuna açık bir muhasebe sistemine vurgu yapar. Gizlilik derecesi, mali tablolarda hangi bilgilerin yer alıp almayacağını, açıklanacak bilginin kapsam ve düzeyini doğrudan etkiler (Karabınar, 2005:49).

1.2. Muhasebe ve Etik Değerler

Her işletme belirli farklılıkları olan sektörlerde faaliyet gösterir. Yaratılan değerler birbirinden çok farklı olabilir ancak ortak özellik işletmelerin her zaman çeşitli üretim faktörlerini (girdi) kullanarak hammaddenin dönüştürülmesi ile ürün ya da hizmet (çıktı) elde etmesidir (Üstün, 1985:1). İşletmeler de bir diğer ortak özellik ve işletmelerin olmazsa olmazı ise muhasebedir. Sistem olarak kullanılan ya da dışarıdan destek alınarak sürdürülen bilgi sistemlerinin başında ise muhasebe bilgi sistemi gelmektedir.

Bir ölçme, değerlendirme ve iletişim aracı niteliği taşıyan muhasebe; işletme için finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ait verileri parasal tutarlar ve gereğinde diğer sayısal doneler halinde toplayan, bu verileri işletme ile ilgisi olan belli başlı kişilerin gereksinim ve amaçlarını göz önünde bulundurarak kayıt, sınıflandırma ve analiz yoluyla işleyen, elde ettiği sonuçları çoğunluğu dönemsel olarak özetleyici raporlar halinde ilgililere sunan sistematik bir bilgi sağlama düzeni olarak tanımlanmaktadır (Büyükmirza, 2008:27). Örtten'e (2003:4) göre de muhasebe; işletmelerdeki ekonomik olaylara ait kayıtlama, rapor düzenleme ve düzenlenen raporları yorumlayarak ilgililere mali açıdan yol göstermeye ilişkin usul ve kuralları öğreten ve teknik yönü daha ağır basan bir bilim dalıdır. İşletmedeki ekonomik olaylar kısmen veya tamamen mali nitelik taşıyan işlemlerdir. Örneğin işletmeye sermaye konması, bankadan kredi alınması, mal alınması, mal satılması, gelir elde edilmesi, gider yapılması gibi. İşletme yöneticisinin veya sahibinin ölmesi işletme açısından çok önemli bir olay olmasına rağmen bu tanıma göre ekonomik veya mali nitelikli olmadığından kayda alınmaz (Örtten, 2003:4).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere muhasebenin amacı ve görevi işletme ile ilgisi bulunan belli başlı kişi ve kurumlara sayısal bilgiler sağlamaktır. Bu gruptan her birinin işletmenin durumu ve faaliyetleri ile ilgili olarak gereksinim duydukları sayısal bilgiler çoğu kez gerek nitelik gerekse ayrıntı yönünden birbirinden farklıdır (Büyükmirza, 2008:27). Bir kesim için gerekli olan bir bilgi diğer bir kesim için gereksiz olabilmektedir. İşletmeler ihtiyaçlarına göre muhasebe ilkelerini göz önünde bulundurarak muhasebe bilgilerini kullanmaktadır

2. Elazığ'da Üretim Yapan KOBİ'lerin Muhasebe Kültüründe Etik Değerlerinin Chaid Analizi İle İncelenmesi

2.1. Araştırma Yapılan İşletmeler Hakkında Bilgiler

Araştırma yapılan işletmeler; Elazığ ilinde Organize Sanayi Bölgesi (OSB), Yeni Küçük Sanayi Sitesi, İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) ve Elazığ merkez çevresindeki üretim yapan işletmeler arasından seçilmiştir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Muhasebe sisteminin şekillenmesinde önemli faktörlerden biri, içinde yaşanılan ülkenin ve örgütün kültürüdür. Ekonomilerin dışa açılmasıyla ve meydana gelen değişimlerle birlikte işletmelerin muhasebe sistemlerinde farklılıklar meydana gelmiştir. Büyük işletmeler değişime ve yeniliklere kolay bir şekilde uyum sağlarken küçük işletmeler yönetim kısıncı altında kalmış muhasebe faaliyetlerini dışarıdan muhasebe firmaları tarafından yürütmeye ve dış bilgi sağlayıcılarından gelen bilgilerle yetinmeye devam etmişlerdir. Bu farklılıkların sebepleri üzerinde düşünüldüğünde; toplum, örgüt, yönetici ve muhasebe birimi çalışanlarının kültür ve değer yargılarının muhasebe sistemleri üzerine bir yansıması olarak tanımlayabileceğimiz muhasebe kültürünün farklılıklara neden olduğu düşünülmüştür.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Anket, Elazığ'da üretim yapan KOBİ'lere uygulanmıştır. Çalışmaya başlanıldığında üretim yapan KOBİ'lerin diğerlerinden ayrı olarak belirlenmediği tespit edilmiş ve üretim yapan KOBİ'ler Elazığ'daki KOBİ'ler içerisinde belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler ilgili yerlerden teyit edilmiştir.

Kültür kavramı çok boyutlu bir kavram olduğundan anket soruları; muhasebe kültürünü etkileyebileceği düşünülen etik değerler üzerinde etkili olabilecek sorular esas alınarak hazırlanmıştır.

2.4. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma, KOBİ'lerin muhasebe kültürünün ölçülmesi üzerine ampirik bir çalışma olup çalışanların düşüncelerini saptamak için anket yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının

nedeni diğer yöntemlere oranla daha uygun cevap alma olasılığının yüksek olması ve gerektiğinde gereken açıklamaların yapılabilmesine fırsat vermesidir.

Araştırmanın evrenini, Elazığ'da üretim yapan 750 KOBİ oluşturmaktadır. Bu evrenden istatistiksel açıdan 260 işletme örneklem olarak seçilmiştir.

2.5. Araştırma Modeli Geliştirme

Araştırma modeli geliştirilirken KOBİ'ler de muhasebe kültürünü etkilediği düşünülen muhasebe kültürü ve etik değerler ile ilgili ifadeler seçilmiştir. Seçilen içsel değişkenleri etkileyen dışsal değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Seçilen bağımlı değişkenler ve bunları etkilediği düşünülen bağımsız değişkenler aşağıdaki gibidir:

✓ Muhasebe Kültürü ve Etik Değerler Unsurlarından Seçilen Bağımlı Değişkenler

İfade 16.2: Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.

İfade 16.3: Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.

İfade 16.4: Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.

İfade 16.6: Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.

İfade 16.9: Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.

İfade 16.16: Mali tablolarında hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.

✓ Seçilen Unsurları Etkileyen Bağımsız Değişkenler:

Finansal Muhasebe Kültürü

Maliyet ve Yönetim Muhasebesi Kültürü

Muhasebe Kültürü ve Etik Değerler

Muhasebe Bilgi Sistemi

İfade 16.2, ifade 16.3, ifade 16.4, ifade 16.6, ifade 16.9 ve ifade 16.16'yı etkileyen finansal muhasebe kültürü, maliyet ve yönetim muhasebesi kültürü, muhasebe kültürü ve etik değerler, muhasebe bilgi sistemine ilişkin unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.6. Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1: Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.

Hipotez 2: Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.

Hipotez 3: Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.

Hipotez 4: Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.

Hipotez 5: Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.

Hipotez 6: Mali tablolarında hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.

2.7. Betimleyici İstatistikler

Frekans dağılımı; bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verileri, sayı ve yüzde olarak vermektedir (Büyüköztürk, 2014:21). Araştırmamızın anketine katılanların ve katılımcıların çalıştıkları işletmelerin özelliklerini betimleyen frekans dağılımı aşağıdaki gibidir:

2.7.1. Katılımcılara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada demografik özellikler, araştırmaya katılanlara yönelik ve araştırmaya katılanların çalıştıkları işletmelere yönelik olarak belirlenmiştir. Bu değişkenlere ait istatistikler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı				
Katılımcıların Cinsiyeti	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bay	198	76,2	76,2	76,2
Bayan	62	23,8	23,8	100
Toplam	260	100	100	
Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı				
Katılımcıların Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
20-29 arası	50	19,2	19,2	19,2
30-39 arası	117	45	45	64,2
40-49 arası	73	28,1	28,1	92,3
50'den fazla	20	7,7	7,7	100
Toplam	260	100	100	
Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı				
Katılımcıların Öğrenim Durumları	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlkokul	10	3,8	3,8	3,8
Ortaokul	11	4,2	4,2	8,1
Lise	75	28,8	28,8	36,9
Ön Lisans	51	19,6	19,6	56,5
Lisans	93	35,8	35,8	92,3
Lisansüstü	20	7,7	7,7	100
Toplam	260	100	100	
Katılımcıların İşletmede Çalıştıkları Bölümlere Göre Dağılımı				
Katılımcıların Çalıştıkları Bölüm	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Genel Yönetim	57	21,9	21,9	21,9
Muhasebe	98	37,7	37,7	59,6
Finansman	7	2,7	2,7	62,3
Üretim	47	18,1	18,1	80,4
Pazarlama	41	15,8	15,8	96,2
Diğer	10	3,8	3,8	100
Toplam	260	100	100	
Katılımcıların Çalıştıkları Bölümde Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı				
Katılımcıların Çalıştıkları Bölümde Çalışma Yılı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 yıldan az	7	2,7	2,7	2,7
1-5 yıl	92	35,4	35,4	38,1
6-10 yıl	70	26,9	26,9	65
11-20 yıl	61	23,5	23,5	88,5
20 yıldan fazla	30	11,5	11,5	100
Toplam	260	100	100	

Araştırmaya katılan toplam 260 kişinin %76,2'sini temsil eden 198 kişi bay, %23,8'ini temsil eden 62 kişi ise bayandır. KOBİ'lerin Organize Sanayi Bölgelerinde ya da şehir merkezinden uzak noktalarda kurulması işletmelerde çalışan bayan sayısının az olmasına sebep olmaktadır.

Araştırmaya katılan 260 kişinin %19,2'sini temsil eden 50 kişi 20-29 yaş aralığında, %45'ini temsil eden 117 kişi 30-39 yaş aralığında, %28,1'ini temsil eden 73 kişi 40-49 yaş aralığında, %7,7'sini temsil eden 20 kişi ise 50 yada daha üstü yaşlardadır. KOBİ'lerde genelde orta yaş grubunun çalıştığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan 260 kişinin %3,8'ini temsil eden 10 kişi ilkokul mezunu, %4,2'sini temsil eden 11 kişi ortaokul mezunu, %28,8'ini temsil eden 75 kişi lise mezunu, %19,6'sını temsil eden 51 kişi ön lisans mezunu, %35,8'ini temsil eden 93 kişi lisans mezunu, %7,7'sini temsil eden 20 kişi lisansüstü mezundur. KOBİ'lerde çalışanların büyük çoğunluğunun lisans mezunu olduğu

görülmektedir. Devlet dairelerinde iş imkânı bulamayan lisans mezunlarının KOBİ'lere yönelindikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan 260 kişinin %21,9'unu temsil eden 57 kişi genel yönetim bölümünde, %37,7'sini temsil eden 98 kişi muhasebe bölümünde, %2,7'sini temsil eden 7 kişi finansman bölümünde, %18,1'ini temsil eden 47 kişi üretim bölümünde, %15,8'ini temsil eden 41 kişi pazarlama bölümünde, %3,8'ini temsil eden 10 kişi diğer bölümlerde çalışmaktadır. Araştırmanın üretim yapan KOBİ'lere uygulanması ve araştırmanın muhasebe ile ilgili olması nedeniyle üretim ve muhasebe bölümünde çalışanların oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 260 kişinin %2,7'sini temsil eden 7 kişi 1 yıldan az, %35,4'ünü temsil eden 92 kişi 1-5 yıl aralığında, %26,9'unu temsil eden 70 kişi 6-10 yıl aralığında, %23,5'ini temsil eden 61 kişi 11-20 yıl aralığında, %11,5'ini temsil eden 30 kişi 20 yıldan fazla bir süredir işletmede şuan buldukları bölümde çalışmaktadır. Katılımcıların %61,9'unun 6 yıl ve daha üzeri yıldan beri aynı bölümde çalıştıkları görülmektedir. Kurumsal bağlılık ve iş bağlılığının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

2.7.2. Muhasebe Kültürü ve Etik Değerler ile İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 2. Muhasebe Kültürü ve Etik Değerler ile İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
16.1 İşletmemizde etik değerler belirlenmiştir.	30	11,5	27	10,4	17	6,5	100	38,5	86	33,1
16.2 Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.	5	1,9	0	0	6	2,3	120	46,2	129	49,6
16.3 Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.	5	1,9	8	3,1	20	7,7	103	39,6	124	47,7
16.4 Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.	4	1,5	7	2,7	16	6,2	108	41,5	125	48,1
16.5 Muhasebe biriminde çalışanlar etik kulları benimsenmektedir.	2	0,8	5	1,9	21	8,1	114	43,8	118	45,4
16.6 Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.	9	3,5	9	3,5	27	10,4	102	39,2	113	43,5
16.7 Muhasebe biriminde çalışanlar kamunun yararını korumaktadır.	11	4,2	11	4,2	30	11,5	110	42,3	98	37,7
16.8 Muhasebe biriminde çalışanlar yanlış davranmamaktadır.	12	4,6	17	6,5	27	10,4	94	36,2	110	42,3
16.9 Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.	31	11,9	16	6,2	30	11,5	91	35	92	35,4
16.10 Muhasebe kayıtları yönetimin isteği doğrultusunda tutulmaktadır.	58	22,3	46	17,7	37	14,2	68	26,2	51	19,6
16.11 Muhasebe bilgileri hatasız olarak sunulmaktadır.	10	3,8	25	9,6	34	13,1	107	41,2	84	32,3
16.12 Muhasebe bilgilerinde yer alan olası hatalar istem dışı gerçekleşmektedir.	2	0,8	12	4,6	29	11,2	115	44,2	102	39,2
16.13 Muhasebe bilgi sisteminde ahlaki değer yargıları önemlidir (dinsel-vicdani).	21	8,1	10	3,8	11	4,2	110	42,3	108	41,5
16.14 Muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açması istem dışı gerçekleşmektedir.	15	5,8	14	5,4	25	9,6	100	38,5	106	40,8
16.15 İşletmenin geleceği ve piyasadaki algısında muhasebedeki etik değerler önemlidir.	7	2,7	4	1,5	14	5,4	114	43,8	121	46,5
16.16 Mali tablolarında hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.	54	20,8	41	15,8	37	14,2	69	26,5	59	22,7
16.17 Muhasebe politikaları belirlendikten sonra değiştirilmemektedir.	33	12,7	23	8,8	34	13,1	91	35	79	30,4
16.18 Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.	44	16,9	39	15	38	14,6	85	32,7	54	20,8
16.19 Muhasebe bilgileri değişen koşullara göre revize edilebilmektedir.	19	7,3	25	9,6	30	11,5	109	41,9	77	29,6
16.20 Denetimde bağımsızlık önemlidir.	6	2,3	9	3,5	13	5	100	38,5	132	50,8

İfade 16.1 olarak adlandırılan “İşletmemizde etik değerler belirlenmiştir.” ifadesine katılımcıların %38,5'ini temsil eden 100 kişi katılıyorum, %33,1'ini temsil eden 86 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu bağlamda işletmelerin büyük çoğunluğu tarafından etik değerlerin belirlendiği görülmektedir.

İfade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesine katılımcıların %46,2’sini temsil eden 120 kişi katılıyorum, %49,6’sını temsil eden 129 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu bağlamda işletmelerin büyük çoğunluğu dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşıdığını düşünmektedir.

İfade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesine katılımcıların %39,6’sını temsil eden 103 kişi katılıyorum, %47,7’sini temsil eden 124 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu bağlamda işletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulduğu görülmektedir.

İfade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesine katılımcıların %41,5’ini temsil eden 108 kişi katılıyorum, %48,1’ini temsil eden 125 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu bağlamda işletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe kayıtlarının hesap verebilir şekilde tutulduğu görülmektedir.

İfade 16.5 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar etik kuralları benimsemektedir.” ifadesine katılımcıların %43,8’ini temsil eden 114 kişi katılıyorum, %45,4’ünü temsil eden 118 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe biriminde çalışanların etik kuralları benimsediği görülmektedir.

İfade 16.6 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.” ifadesine katılımcıların %39,2’sini temsil eden 102 kişi katılıyorum, %43,5’ini temsil eden 113 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe biriminde çalışanların işletmenin çıkarlarını koruduğu görülmektedir.

İfade 16.7 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar kamunun yararını korumaktadır.” ifadesine katılımcıların %42,3’ünü temsil eden 110 kişi katılıyorum, %37,7’sini temsil eden 98 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe biriminde çalışanların kamunun yararını koruduğu görülmektedir.

İfade 16.8 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar yanlış davranmamaktadır.” ifadesine katılımcıların %36,2’sini temsil eden 94 kişi katılıyorum, %42,3’ünü temsil eden 110 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe biriminde çalışanların yanlış davranmadıkları görülmektedir.

İfade 16.9 olarak adlandırılan “Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.” ifadesine katılımcıların %35’ini temsil eden 91 kişi katılıyorum, %35,4’ünü temsil eden 92 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerde çalışanların büyük çoğunluğu tarafından gelir arttıkça etik değerlere verdikleri önemin arttığı görülmektedir. Bu durumda gelir azaldıkça etik değerlere önem verilmediği sonucu çıkmaktadır.

İfade 16.10 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları yönetimin isteği doğrultusunda tutulmaktadır.” ifadesine katılımcıların %26,2’sini temsil eden 68 kişi katılıyorum, %19,6’sını temsil eden 51 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe kayıtlarının yönetimin isteği doğrultusunda tutulduğu görülmektedir.

İfade 16.11 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgileri hatasız olarak sunulmaktadır.” ifadesine katılımcıların %41,2’sini temsil eden 107 kişi katılıyorum, %32,3’ünü temsil eden 84 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe bilgilerinin hatasız olarak sunulduğu görülmektedir.

İfade 16.12 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinde yer alan olası hatalar istem dışı gerçekleşmektedir.” ifadesine katılımcıların %44,2’sini temsil eden 115 kişi katılıyorum, %39,2’sini temsil eden 102 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir.

İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe bilgilerinde yer alan olası hataların istem dışı gerçekleştiği görülmektedir.

İfade 16.13 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgi sisteminde ahlaki değer yargıları önemlidir (dinsel-vicdani).” ifadesine katılımcıların %42,3’ünü temsil eden 110 kişi katılıyor, %41,5’ini temsil eden 108 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe bilgi sisteminde ahlaki değer yargılarının önemli olduğu görülmektedir.

İfade 16.14 olarak adlandırılan “Muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açması istem dışı gerçekleşmektedir.” ifadesine katılımcıların %38,5’ini temsil eden 100 kişi katılıyor, %40,8’ini temsil eden 106 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açmasının istem dışı gerçekleştiği görülmektedir.

İfade 16.15 olarak adlandırılan “İşletmenin geleceği ve piyasadaki algısında muhasebedeki etik değerler önemlidir.” ifadesine katılımcıların %43,8’ini temsil eden 114 kişi katılıyor, %46,5’ini temsil eden 121 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunun işletmelerin gelecek ve piyasadaki algısında muhasebedeki etik değerlerin önemli olduğunu düşündükleri görülmektedir.

İfade 16.16 olarak adlandırılan “Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.” ifadesine katılımcıların %26,5’ini temsil eden 69 kişi katılıyor, %22,7’sini temsil eden 59 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetimin karar verdiği görülmektedir.

İfade 16.17 olarak adlandırılan “Muhasebe politikaları belirlendikten sonra değiştirilmemektedir.” ifadesine katılımcıların %35’ini temsil eden 91 kişi katılıyor, %30,4’ünü temsil eden 79 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda muhasebe politikalarının belirlendikten sonra değiştirilmediği görülmektedir.

İfade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ifadesine katılımcıların %32,7’sini temsil eden 85 kişi katılıyor, %20,8’ini temsil eden 54 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi olduğu görülmektedir.

İfade 16.19 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgileri değişen koşullara göre revize edilebilmektedir.” ifadesine katılımcıların %41,9’unu temsil eden 109 kişi katılıyor, %29,6’sını temsil eden 77 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük bir çoğunluğunda muhasebe bilgilerinin değişen koşullara göre revize edilebildiği görülmektedir.

İfade 16.20 olarak adlandırılan “Denetimde bağımsızlık önemlidir.” ifadesine katılımcıların %38,5’ini temsil eden 100 kişi katılıyor, %50,8’ini temsil eden 132 kişi kesinlikle katılıyor seçeneği üzerinden cevap vermektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda denetimde bağımsızlığın önemli olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. Muhasebe Kültürü ve Etik Değerler ile İlgili Standart Sapma, Ağırlıklı Ortalama ve Varyans Değerleri

	N	Minimum	Maximum	Toplam	Ortalama	Standart	Varyans
ifade16.1	260	1	5	965	3,71	1,332	1,774
ifade16.2	260	1	5	1148	4,42	0,722	0,522
ifade16.3	260	1	5	1113	4,28	0,88	0,774
ifade16.4	260	1	5	1123	4,32	0,83	0,689
ifade16.5	260	1	5	1121	4,31	0,765	0,586
ifade16.6	260	1	5	1081	4,16	0,984	0,967
ifade16.7	260	1	5	1053	4,05	1,022	1,044
ifade16.8	260	1	5	1053	4,05	1,098	1,206
ifade16.9	260	1	5	977	3,76	1,318	1,736
ifade16.10	260	1	5	788	3,03	1,457	2,123
ifade16.11	260	1	5	1010	3,88	1,084	1,176
ifade16.12	260	1	5	1083	4,17	0,856	0,733
ifade16.13	260	1	5	1054	4,05	1,158	1,341
ifade16.14	260	1	5	1048	4,03	1,115	1,242
ifade16.15	260	1	5	1118	4,3	0,858	0,736
ifade16.16	260	1	5	818	3,15	1,466	2,148
ifade16.17	260	1	5	940	3,62	1,338	1,79
ifade16.18	260	1	5	846	3,25	1,388	1,928
ifade16.19	260	1	5	980	3,77	1,186	1,406
ifade16.20	260	1	5	1123	4,32	0,897	0,805
Valid N	260						
Genel					3,9315	1,0877	1,2363

İşletmelerin muhasebe kültürü ve etik değerlerle ilgili standart sapma değeri 1,0877, ortalama değer 3,9315, varyans ise 1,2363'tür. Ortalama değer 3,68 ile 5,00 arasında olduğu için işletmelerin muhasebe kültürü ve etik değerlerinin yüksek düzeyde yeterli olduğu görülmektedir.

2.8. Karar Ağacı ve CHAID Analizi

Karar verme sürecinde seçeneklerin fazla olduğu durumlarda, hangi seçeneğin en iyi seçenek olduğunu belirlemek amacıyla kullanılabilir yöntemlerden biri karar ağacı çözümleme tekniğidir (Bayrak ve Yılmaz, 2009:33). Karar ağacı, bağımlı değişken ya da birden fazla açıklayıcı değişken arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak açıklamak için yeterli sayıda örnekleme sahip bulunduğu durumda kullanılabilen ve bazı açıklayıcı değişkenleri alt gruplara ayırarak ayrıntılı biçimde inceleyen, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı gruplar oluşturan, gözlemleri sınıflayan bir tekniktir. İsminde de anlaşılabilir gibi ağaç diyagramı şeklinde görünen, her dallanmanın olası seçenekleri ve bu seçeneklere etkisi olabilecek değişkenleri gösterdiği tahminsel bir modeldir (Tek, 2012:33).

Karar ağaçları için geliştirilen algoritmalar öncelikle AID ile başlamaktadır. Geliştirilen algoritmalarından CHAID, CRT ve QUEST karar ağaçları için geliştirilen algoritmaların başlıcalarıdır. Araştırmamızda kullanılan algoritma CHAID analizidir.

CHAID çözümlemesi AID çözümleme tekniğinin bir uzantısıdır ancak AID çözümleme tekniği açıklayıcı değişkenleri belirlerken önem testleri uygulamamakta ve homojen olmayan ikili ağaçlar oluşturmaktadır (Bayrak ve Yılmaz, 2009:41).

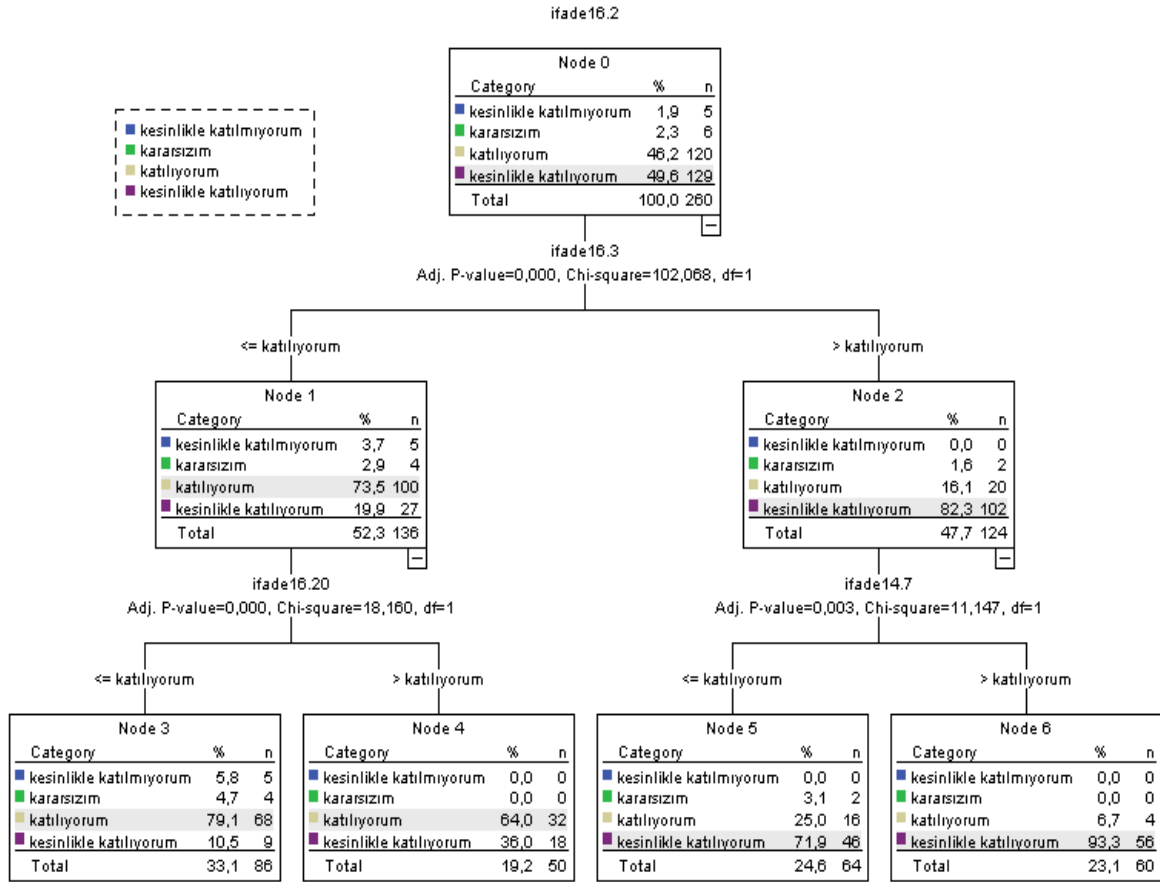
CHAID (Chi-Squared Automatic Interaction Detector-Otomatik Ki-Kare İlişki Belirleyici) Yöntemi 1980 yılında G.V. Kass tarafından geliştirilen algoritma, bölmeleme veya ağaç oluşturma için oldukça etkili istatistiksel bir yöntemdir. CHAID istatistiksel bir testi dallanma kriteri olarak kullanarak, tüm bağımsız değişkenler için bir değerlendirme yapmaktadır. Hedef değişken (bağımlı değişken) değerlerine göre istatistiksel olarak homojenlik gösteren (farklılık göstermeyen) değerleri birleştirmekte, farklılık gösterenlere ise dokunmamaktadır. Daha sonra dallarında homojen değerlerin yer aldığı ağacın ilk dalını oluşturmak için en iyi bağımsız değişkeni seçmekte ve bu süreç ağaç tamamen büyüyene kadar yinelemeli bir şekilde devam etmektedir. Dallanma kriteri olarak kullanılacak istatistiksel test, hedef (bağımlı) değişkenin ölçme düzeyine göre farklılık göstermektedir. Eğer hedef değişken sürekli ise F testi, kategorik ise ki-kare testi kullanılmaktadır. En küçük p değerine sahip değişken ile ağacın ilk dalı oluşturulmaktadır (Atılgan, 2011:23). Değişkenlerin birleşmeye uygun olup olmadığına Boferroni düzeltilmiş p değeri kullanılarak karar verilmektedir.

CHAID analizi bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemekle beraber, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini de ortaya koymaktadır (Kayri ve Boysan, 2008:169).

CHAID analizi üzerinden durulan olayı ya da durumu önemli derecede etkileyen faktörleri belirlemenin yanında bu faktörlerin hangi seviyesinde etkinin yüksek olduğunu da belirleyen bir analiz tekniğidir.

2.8.1. Dürüstlük Muhasebe Kuramında Büyük Önem Taşımaktadır İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 1. İfade 16.2 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ($\chi^2=102,068$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşıdığını düşünen işletmelerde muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

İfade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 16.20 olarak adlandırılan “Denetimde bağımsızlık önemlidir.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesini ifade 16.20 olarak adlandırılan “Denetimde bağımsızlık önemlidir.” ifadesi kesinlikle katılıyorum,

katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği ($x^2=18,160$, düzeltilmiş p değeri=0,000) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır ifadesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin denetimde bağımsızlığın önemli olduğunu düşünen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=136).

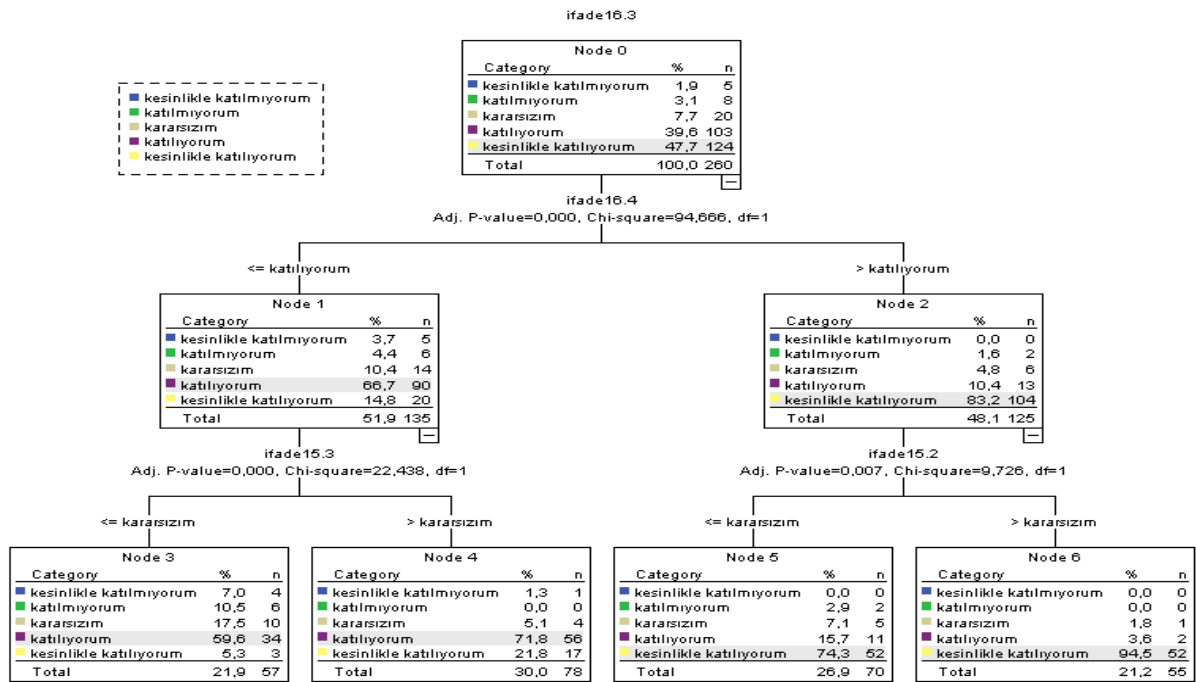
İfade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak üçüncü derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 14.7 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar alanında uzman kişilerdir.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesini ifade 14.7 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar alanında uzman kişilerdir.” ifadesi kesinlikle katılıyorum seçeneği ($x^2=11,147$, düzeltilmiş p değeri=0,003) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır ifadesine kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin muhasebe biriminde çalışanların uzman kişiler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=124).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %46,2’sini temsil eden 120 kişi bu ifadeye katılıyorum, %49,6’sını temsil eden 129 kişi bu ifadeye kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerin muhasebe kuramında dürüstlüğün büyük önem taşıdığını düşündükleri görülmektedir.

Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır ifadesini etkileyen unsurlar ise; muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulması, denetimde bağımsızlığın önemli olması, muhasebe biriminde çalışanların alanında uzman kişiler olmasıdır. Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyan, denetimde bağımsızlığı önemseyen, muhasebe biriminde çalışanların uzman kişiler olduğu işletmelerde dürüstlük kuramına yüksek düzeyde önem verildiği görülmektedir.

2.8.2. Muhasebe Bilgilerinin Sunulmasında Şeffaflık İlkesine Uyulmaktadır İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 2. İfade 16.3 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ($\chi^2=94,666$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyan işletmelerin muhasebe kayıtlarını hesap verebilir şekilde tutan işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

İfade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 15.3 olarak adlandırılan “Üretim raporları düzenli olarak hazırlanmaktadır.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesini ifade 15.3 olarak adlandırılan “Üretim raporları düzenli olarak hazırlanmaktadır.” ifadesi kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği ($\chi^2=22,438$, düzeltilmiş p değeri=0,000) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır ifadesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin üretim raporlarını düzenli olarak düzenleyen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=135).

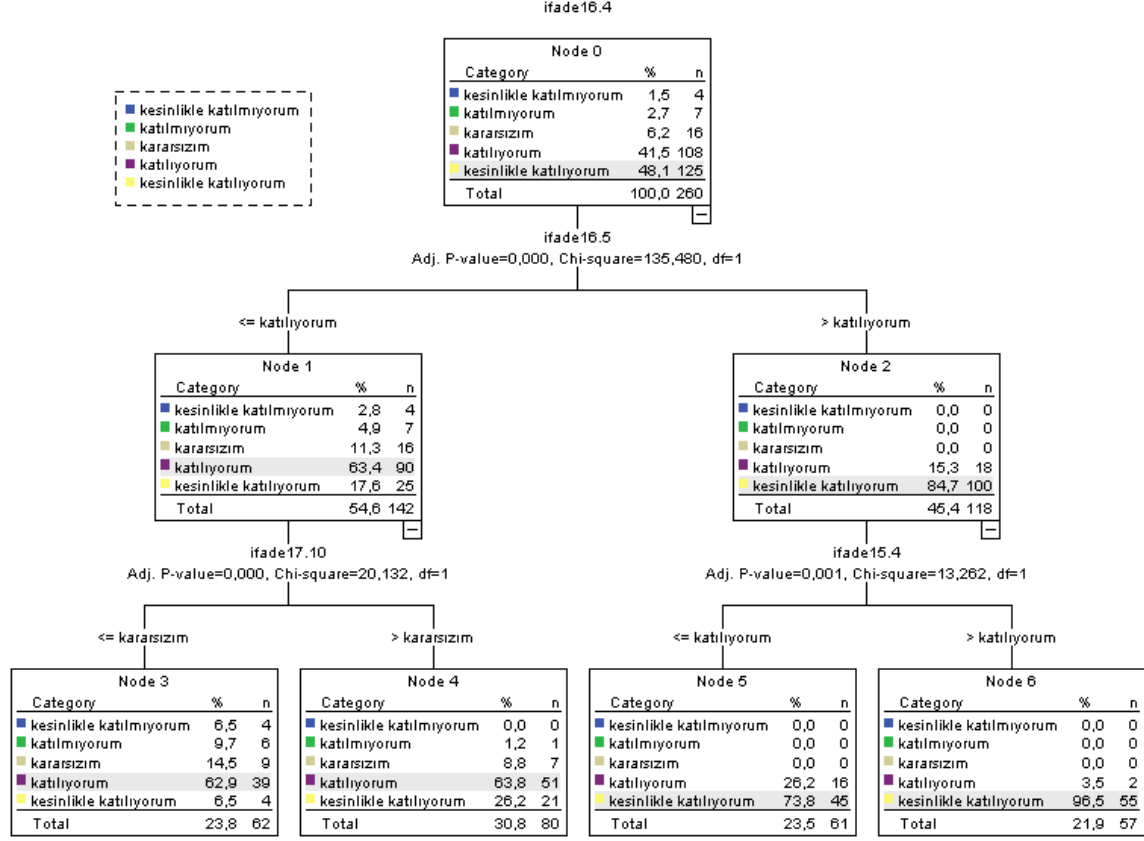
İfade 16.3 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak üçüncü derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 15.2 olarak adlandırılan “Ayrı bir maliyet-yönetim muhasebesi birimi vardır.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesini ifade 15.2 olarak adlandırılan “Ayrı bir maliyet-yönetim muhasebesi birimi vardır.” ifadesi kesinlikle katılıyorum seçeneği ($\chi^2=9,726$, düzeltilmiş p değeri=0,007) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır ifadesine kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin ayrı bir maliyet-yönetim muhasebesi birimi olan işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=125).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan “Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmaktadır.” ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %39,6’sını temsil eden 103 kişi bu ifadeye katılıyorum, %47,7’sini temsil eden 124 kişi bu ifadeye kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerin muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyduğu görülmektedir.

Muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulmasını etkileyen unsurlar ise; muhasebe kayıtlarının hesap verebilir şekilde tutulması, üretim raporlarının düzenli olarak hazırlanması ve ayrı bir maliyet-yönetim muhasebesi birimi olmasıdır. Muhasebe kayıtlarını hesap verebilir şekilde tutan, üretim raporlarını düzenli olarak hazırlayan, ayrı bir maliyet-yönetim muhasebesi birimi olan işletmelerin muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyma düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

2.8.3. Muhasebe Kayıtları Hesap Verebilir Şekilde Tutulmaktadır İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 3. İfade 16.4 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.5 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar etik kuralları benimsemektedir.” ($x^2=135,480$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Muhasebe kayıtlarını hesap verebilir şekilde tutan işletmelerin muhasebe biriminde çalışanların etik kuralları benimseyen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

İfade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 17.10 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgi sistemi hileleri önlemektedir.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.5 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar etik kuralları benimsemektedir.” ifadesini ifade 17.10 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgi sistemi hileleri önlemektedir.” ifadesi kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği ($x^2=20,132$, düzeltilmiş p değeri=0,000) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe biriminde çalışanlar etik kuralları benimsemektedir ifadesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin muhasebe bilgi sisteminin hileleri önlediğini düşünen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=142).

İfade 16.4 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak üçüncü derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 15.4 olarak adlandırılan “Maliyete yönelik bilgiler muhasebe bilgi sisteminden elde edilmektedir.” ifadesidir.

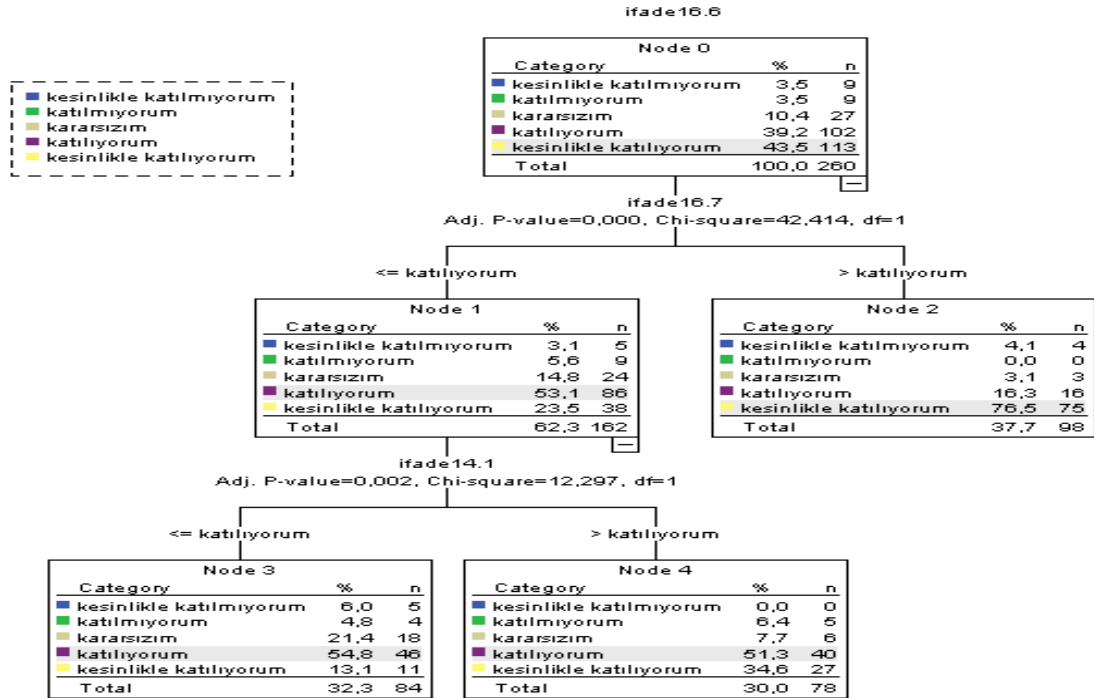
Bu sistem dâhilinde ifade 16.5 olarak adlandırılan ‘‘Muhasebe biriminde çalışanlar etik kuralları benimsemektedir.’’ ifadesini ifade 15.4 olarak adlandırılan ‘‘Maliyete yönelik bilgiler muhasebe bilgi sisteminden elde edilmektedir.’’ ifadesi kesinlikle katılıyorum seçeneği ($x^2=13,262$, düzeltilmiş p değeri=0,001) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe biriminde çalışanlar etik değerleri benimsemektedir ifadesine kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin maliyete yönelik bilgilerini muhasebe bilgi sisteminden elde eden işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=118).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan ‘‘Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır.’’ ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %41,5’ini temsil eden 108 kişi bu ifadeye katılıyorum, %48,1’ini temsil eden 125 kişi kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerin muhasebe kayıtlarını hesap verebilir şekilde tuttuğu görülmektedir.

Muhasebe kayıtları hesap verebilir şekilde tutulmaktadır ifadesini etkileyen unsurlar ise; muhasebe biriminde çalışanların etik kuralları benimsemesi, muhasebe bilgi sisteminin hileleri önlemesi ve maliyete yönelik bilgilerin muhasebe bilgi sisteminden elde edilmesidir. Muhasebe biriminde çalışanların etik kuralları benimsediği, muhasebe bilgi sisteminin hileleri önlediği, maliyete yönelik bilgilerin muhasebe bilgi sisteminden elde edildiği işletmelerde muhasebe kayıtlarının hesap verebilir şekilde tutulma düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

2.8.4. Muhasebe Biriminde Çalışanlar İşletmenin Çıkarlarını Korumaktadır İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 4. İfade 16.6 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.6 olarak adlandırılan ‘‘Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.’’ ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.7 olarak adlandırılan ‘‘Muhasebe biriminde çalışanlar kamunun yararını korumaktadır.’’ ($x^2=42,414$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Muhasebe biriminde çalışanların işletmenin çıkarlarını koruduğu işletmelerde çalışanların kamunun yararını koruduklarını ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

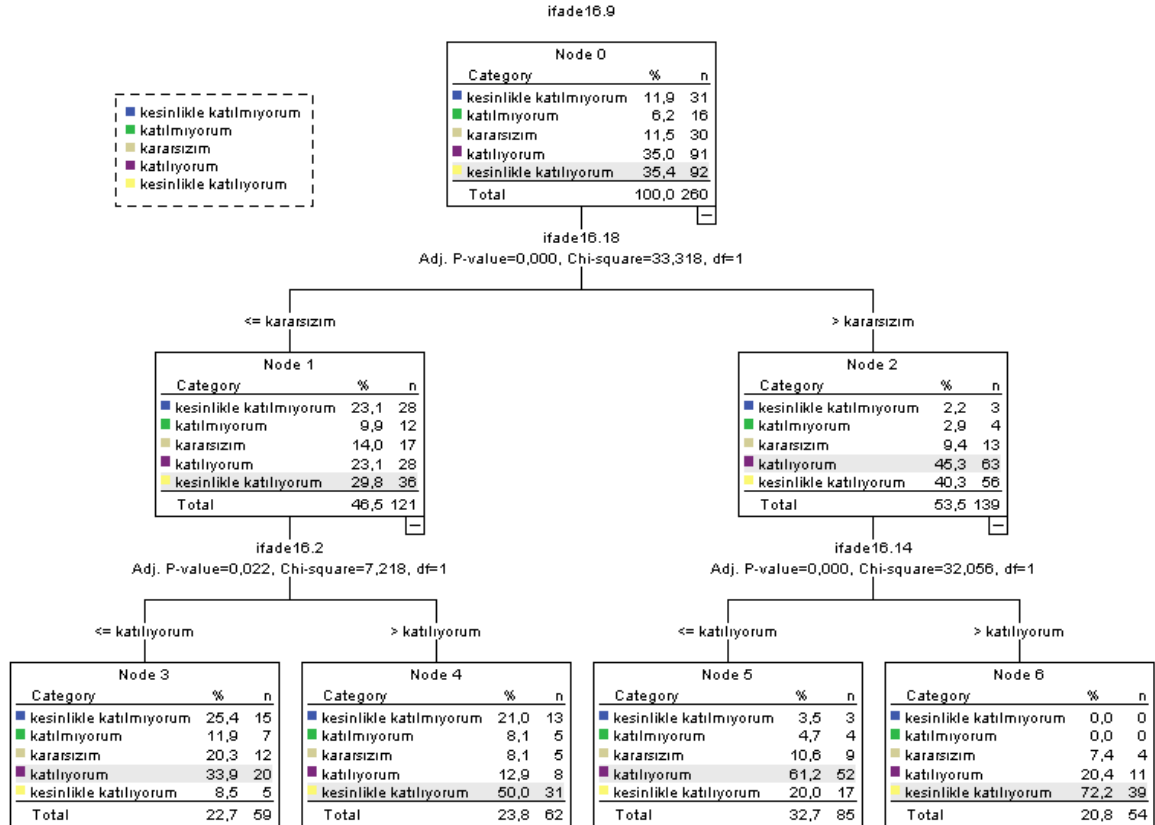
İfade 16.6 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 14.1 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerine gerekli önem verilmektedir.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.7 olarak adlandırılan “Muhasebe biriminde çalışanlar kamunun yararını korumaktadır.” ifadesini ifade 14.1 olarak adlandırılan “Muhasebe bilgilerine gerekli önem verilmektedir.” ifadesi kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği ($\chi^2=12,297$, düzeltilmiş p değeri=0,002) üzerinden etkilemektedir. Muhasebe biriminde çalışanlar kamunun yararını korumaktadır ifadesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin muhasebe bilgilerine gerekli önemi veren işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=162).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan “Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır.” ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %39,2’sini temsil eden 102 kişi bu ifadeye katılıyorum, %43,5’ini temsil eden 113 kişi bu ifadeye kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerde muhasebe biriminde çalışanların işletmenin çıkarlarını koruduğu görülmektedir.

Muhasebe biriminde çalışanlar işletmenin çıkarlarını korumaktadır ifadesini etkileyen unsurlar ise; muhasebe biriminde çalışanların kamunun yararını koruması ve muhasebe bilgilerine gerekli önemin verilmesidir. Muhasebe biriminden çalışanların kamunun yararını koruduğu, muhasebe bilgilerine gerekli önemi veren işletmelerde muhasebe biriminde çalışanların işletme çıkarlarını koruma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

2.8.5. Gelir Arttıkça Etik Değerlere Verilen Önem Artmaktadır İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 5. İfade 16.9 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.9 olarak adlandırılan “Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ($x^2=33,318$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Gelir arttıkça etik değerlere önem veren işletmelerin, mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisinin olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

İfade 16.9 olarak adlandırılan “Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 16.14 olarak adlandırılan “Muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açması istem dışı gerçekleşmektedir.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ifadesini ifade 16.14 olarak adlandırılan “Muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açması istem dışı gerçekleşmektedir.” ifadesi katılıyorum, kesinlikle katılıyorum seçeneği ($x^2=32,056$, düzeltilmiş p değeri=0,000) üzerinden etkilemektedir. Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır ifadesine katılıyorum, kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açmasının istem dışı gerçekleştiğini düşünen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=139).

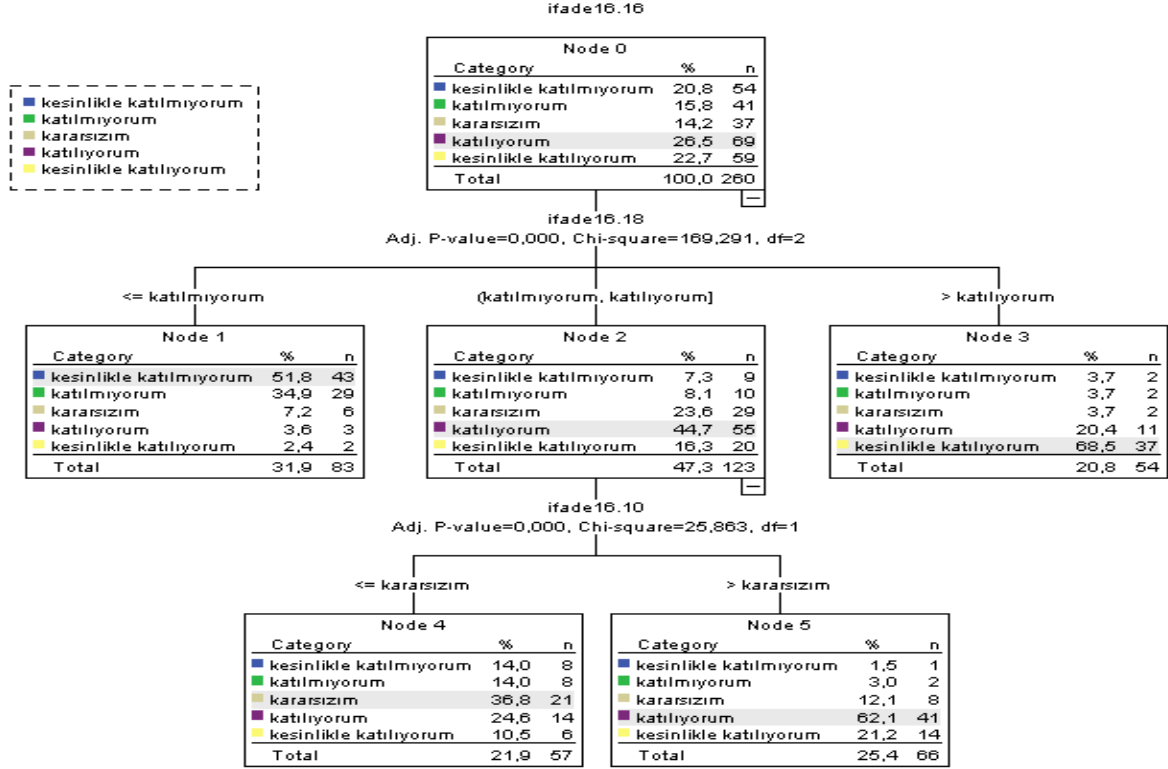
İfade 16.9 olarak adlandırılan “Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.” ifadesini hiyerarşik olarak üçüncü derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ifadesini ifade 16.2 olarak adlandırılan “Dürüstlük muhasebe kuramında büyük önem taşımaktadır.” ifadesi kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım seçeneği ($x^2=7,218$, düzeltilmiş p değeri=0,022) üzerinden etkilemektedir. Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır ifadesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşıdığını düşünen işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=121).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan “Gelir arttıkça etik değerlere verilen önem artmaktadır.” ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %35’ini temsil eden 91 kişi bu ifadeye katılıyorum, %35,4’ünü temsil eden 92 kişi bu ifadeye kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerde çalışanların gelir arttıkça etik değerlere verdikleri önemin arttığı görülmektedir.

Gelir arttıkça etik değerlere verilen önemin artmasını etkileyen unsurlar ise; mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisinin bulunması, muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açmasının istem dışı gerçekleşmesi ve dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşımasıdır. Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunan, muhasebe verilerinin vergi kaybına yol açmasının istem dışı gerçekleştiğini düşünen ve dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşıdığını düşünen işletmelerin gelir arttıkça etik değerlere verdikleri önemin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

2.8.6. Mali Tablolarda Hangi Bilgilerin Yer Alacağına Yönetim Karar Vermektedir İfadesine Yönelik Chaid Analizi ve Karar Ağacı

Şekil 6. İfade 16.16 İçsel Değişkeni ile Dışsal Değişkenlerin Karar Ağacı

Model içsel değişkeni ifade 16.16 olarak adlandırılan “Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.” ifadesini hiyerarşik olarak en güçlü etkileyen bağımsız değişken ifade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ($x^2=169,291$, düzeltilmiş p değeri=0,000) ifadesidir. Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim tarafından karar verilen işletmelerde mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi olan işletmeler olduğunu ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=260).

İfade 16.16 olarak adlandırılan “Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.” ifadesini hiyerarşik olarak ikinci derecede etkileyen bağımsız değişken ifade 16.10 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları yönetimin isteği doğrultusunda tutulmaktadır.” ifadesidir. Bu sistem dâhilinde ifade 16.18 olarak adlandırılan “Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır.” ifadesini ifade 16.10 olarak adlandırılan “Muhasebe kayıtları yönetimin isteği doğrultusunda tutulmaktadır.” ifadesi kararsızım, katılıyorum seçeneği ($x^2=25,863$, düzeltilmiş p değeri=0,000) üzerinden etkilemektedir. Mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmaktadır ifadesine kararsızım, katılıyorum seçeneği üzerinden cevap veren işletmelerin muhasebe kayıtlarını yönetimin isteği doğrultusunda hazırladıklarını ilgili örnek hacmine dayanarak söyleyebiliriz (n=123).

Araştırmamızın hipotezini oluşturan “Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir.” ifadesi CHAID analizi ile kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların %26,5’ini temsil eden 69 kişi bu ifadeye katılıyorum, %22,7’sini temsil eden 59 kişi bu ifadeye kesinlikle katılıyorum seçeneği üzerinden cevap vermektedir. Bu sonuca göre işletmelerde mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim tarafından karar verildiği görülmektedir.

Mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetim karar vermektedir ifadesini etkileyen unsurlar ise; muhasebe kayıtlarının yönetimin isteği doğrultusunda tutulması ve mali tablolarda bilgi sunumunda yönetimin etkisi bulunmasıdır.

3.SONUÇ

Çalışmamızda işletmeler tarafında dürüstlüğün muhasebe kuramında büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir. Dürüstlük sadece muhasebe kuramında değil her alanda önem taşıyan bir kavramdır. Dürüstlük, hesap verme sorumluluğunun da bir unsurudur. Dürüstlüğü benimseyen işletmelerde denetime etki az olacaktır ve bilgilerin sunulmasında da gizlenecek bir şey olmayacaktır.

İşletmelerde muhasebe bilgilerinin sunulmasında şeffaflık ilkesine uyulduğu belirtilmektedir. Şeffaflık KOBİ'ler ile ilgili şahıslar, kurum ve kuruluşlar arasında sağlıklı işbirliğinin temel şartıdır. Genel olarak ticaret anlayışında mali durumun gizliliği ön plandadır. KOBİ'lerin hesaplarını şeffaf bir şekilde tutmaları kendileri için olumlu bir durumdur.

Anketimizi yanıtlayan işletmelerin muhasebe kayıtlarının hesap verebilir şekilde tutulduğu ifade edilmektedir. Hesap verebilirlik iş ve işlem yapanların kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesinden, kullanılmasından raporlanmasından, kayıp ve kötüye kullanımının önlenmesinden yetkili ve sorumlu olmalarını ifade etmektedir. KOBİ'lerde muhasebe biriminde çalışanların işletmenin çıkarlarını korudukları ifade edilmektedir. Muhasebe biriminde çalışanların işletmenin çıkarları yanında kamunun da yararını korudukları belirtilmiştir. Bu ikisi arasında dengenin iyi korunması gerekmektedir.

İşletmelerde gelir arttıkça etik değerlere verilen önemin arttığı belirtilmiştir. Bu demek oluyor ki gelir azaldıkça etik değerlere verilen önem azalmakta, gelirin artırılması için etik dışı davranışlara başvurulabilmektedir.

İşletmelerde mali tablolarda hangi bilgilerin yer alacağına yönetimin karar verdiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda mali tablolar yönetimin isteği doğrultusunda hazırlanmaktadır.

Bir işletmedeki uygulamalar işletmelerin yönetim şeklini belirler, çalışanların davranışları hakkında bize bilgi verir. Muhasebe uygulamaları da bize işletmelerin muhasebe kültürü hakkında bilgi vermektedir. Bu açıdan işletmelerin muhasebe kavramından ne anladıkları, organizasyon şemasında muhasebeyi nereye koydukları, çalışanları, muhasebe biriminde çalışanlara ve elde edilen bilgilere karşı tutumları, çalışanların ve yöneticilerin değer yargıları, beklentileri önemlidir. KOBİ'ler de genel olarak, muhasebe bilgilerine gerekli önem verilmesine rağmen istenilen her türlü bilginin işletme içinden elde edilemediği görülmektedir. KOBİ'lere yönelik araştırma sonuçlarımız doğrultusunda önerilerimiz ise aşağıda yer almaktadır.

Muhasebe kayıtlarının hesap verebilir şekilde tutulması yanlış karar, eylem ya da işlem ile ilgili sorumluların tespit edilmesini kolaylaştıracaktır.

Kamu ve işletmenin karşı karşıya geldiği bir durumda etik kuralları göz önünde bulundurarak doğru olan tarafı seçmelidir.

KOBİ'lerin kendi çıkarlarını üstün tutmaları gelir arttıkça etik değerlere verdikleri önemin artmasına neden olmaktadır. Bu konuda yasalarla gerekli önlemler alınmalı, yapılacak düzenlemeler ile yasalar etik kurallarla uyumlu hale getirilmelidir.

Mali tablolarda var olan yönetimin etkisi ortadan kaldırılmalıdır. Bu etkinin kaldırılmasıyla bir işletmede muhasebe kültürü olarak ifade edilen muhasebe unsurları uygulamalarında, toz pembe görünen her şeyin gerçek durumu ortaya çıkabilecektir. KOBİ'lere büyük şirketler karşısında rekabet avantajı sağlayacak önemli unsurlar bulunmaktadır. Muhasebe de bunlardan biridir. Muhasebe alanındaki farklılıklar ve yenilikler takip edilmeli ve işletmeye uyarlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, H. (2005). Muhasebe Meslek Etiğinde Teolojik ve Deontolojik Yaklaşımları Karşılaştırılması, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1), Isparta, 295-300.
- ATILGAN, E. (2011). Karayollarında Meydana Gelen Trafik Kazalarının Karar Ağaçları ve Birliktelik Analizi ile İncelemesi, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- AY, Ü. (2003). *İşletmelerde Etik ve Sosyal Sorumluluk*, Adana: Nobel Kitabevi.
- AYDIN, İ. P. (2002). *Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik*, İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.
- BAYRAK, A. S. & YILMAZ, Ş. K. (2009). Veri Madenciliği Karar Ağacı Algoritmaları ve İMKB Verileri Üzerine Bir Uygulama, Isparta.
- BÜYÜKMİRZA, K. (2008). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- CHOI, J. S. (2001, 15-17 July.). Financial Crisis and Accounting Reform: A Cultural Perspective, Third Asian Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference in Adelaide Australia,
- CİVELEK, M. A. & DURUKAN, M. B. (1997), Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlakı, *III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu*, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar.
- DEMİR, V. (2009). Finansal Raporlama Uygulamalarına İlişkin Farklı Yaklaşımlar. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 9 (28), 73-92.
- DOĞAN, D. M. (1996). Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: İz Yayıncılık.
- DUMAN, S. (2007). İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşunun Muhasebe Kültürünün Araştırılması, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- FOGARTY, T. J. (1995). Accountant Ethics: A Brief Examination of Neglected Sociological Dimensions, *Journal of Business Ethics* 14, s.103-115
- KARABINAR, S. (2005). *Kültür-Muhasebe Etkileşimi Açısından Muhasebe İklimi, Muhasebeye Kültürel Bakışlar*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- KAYRI, M. & BOYSAN, M. (2007). Araştırmalarda Chaid Analizinin Kullanımı ve Baş Etme Stratejileri ile İlgili Bir Uygulama, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40 (2), Ankara, 133-149.
- KOTAR, E. (1997). Muhasebe Denetimi Mesleğinde Ahlakın Yeri Ve Önemi, III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı, İSMMM Yayınları, No: 20, 65-91, Alanya-Antalya.
- MARŞAP, B. (1996). Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları Ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri, *Yaklaşım Dergisi*, 4 (37), 119-123.
- NOBES, C. & PARKER, R. (2006). *Comparative International Accounting*, Great Britain: Prentice Hall,
- ÖRTEN, R. (2003). Genel Muhasebe (Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu), Ankara: Gazi Kitabevi.
- ROBERT, C. B. & SALTER, S. B. (1999). Attitudes Towards Uniform Accounting: Cultural Of Economic Phenomena?, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 10 (2).

SABUNCUOĞLU, Z. (2011). İşletme Etiği, İstanbul: Beta Yayınları.

SELİMOĞLU, S. K. (2006). Türk Muhasebe Uygulamalarında Etik, *Mali Çözüm Dergisi*, (61), 437-456.

SEVİLENGÜL, O. (1996). *Genel Muhasebe (Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu)*, Ankara: Gazi Kitabevi.

TEK, Ö. (2012). Çocuk Suçluluğunun Chaid Çözümlemesi İle Değerlendirilmesi, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

ÜSTÜN, R. (1985). *Yönetim Muhasebesi*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

ZEGNAL, D. & MHEDHBI, K. (2006). An Analysis Of The Factors Affecting The Adoption Of International Accounting Standarts By Developing Countries, *The International Journal of Accounting*, 41(4), 373– 386.